

Försvarsutskottets betänkande

1983/84:21

om totalförsvarets ledning och samordning i regeringskansliet samt informationsberedskapen m. m. (prop. 1983/84:166)

I betänkandet behandlas de förslag som regeringen — efter föredragning av försvarsministern, statsrådet Anders Thunborg — har förelagt riksdagen i proposition 1983/84:166. I betänkandet behandlas vidare motion 1983/84:2211 som väcktes under den allmänna motionstiden samt de med anledning av proposition 1983/84:166 väckta motionerna 1983/84:2877, 2878 och 2879.

Sammanfattning

I betänkandet föreslår utskottet att riksdagen lämnar utan erinran vad försvarsministern har anfört om ledning och samordning av totalförsvaret inom regeringskansliet. Detta innebär bl. a. att utskottet godtar att försvarsministerns ansvar för samordningen inte som f. n. endast åvilar honom i fred utan även i krig. Vidare delar utskottet försvarsministerns uppfattning om behovet i krig av en krigsorganiserad statsrådsberedning. I betänkandet behandlas också organisation för försvarsrådet och totalförsvarets chefsnämnd. Beträffande chefsnämnden har utskottet ingen erinran mot att ett kansli med kanslichef inrättas.

Betänkandet behandlar också informationsberedskapen m. m. Utskottet tillstyrker att en central förvaltningsmyndighet för psykologiskt försvar inrättas den 1 juli 1985 och att beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, statens upplysningscentral och totalförsvarets upplysningsnämnd upphör samma dag. Utskottet biträder vidare att regeringen bemyndigas inrätta en tjänst som överdirektör för den nya myndigheten.

Beträffande vissa delfrågor förekommer motionsyrkanden som utskottet föreslår riksdagen att avslå. Reservationer och särskilda yttranden redovisas sist i betänkandet.

1 Totalförsvarets ledning och samordning i regeringskansliet, m. m.

Regeringen har i propositionen (s. 3—8 och 15) lämnat riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anfört om

1. ledning och samordning av totalförsvaret inom regeringskansliet,
2. uppgifter och organisation för försvarsrådet och totalförsvarets chefsnämnd.

Bakgrund

Genom riksdagsbeslut år 1962 (prop. 1962:108, SU 101, rskr 244) godkändes en ordning enligt vilken försvarsministern hade att på regeringsnivå i fred samordna totalförsvarsfrågorna. För att biträda försvarsministern med denna uppgift inrättades samordningsavdelningen i försvarsdepartementet (Fö/Sam). I fred skulle den utgöra en avdelning i försvarsdepartementet och lyda under försvarsministern. Vid krig och krigsfara förutsattes avdelningen ställas till statsministerns omedelbara förfogande. Den skulle därvid utgöra embryo till det s. k. statsministerns kansli.

Den 1 januari 1983 gjordes vissa ändringar i departementsindelningen. Dessa anmäldes av regeringen i budgetpropositionen 1983. De innebar bl. a. att delar av ekonomiskt försvar och övrigt totalförsvar fördes över till försvarsdepartementet från andra departement. Syftet med ändringen var bl. a. att samordningen av totalförsvaret skulle underlättas genom att större delen av totalförsvaret kunde handläggas och samordnas inom försvarsdepartementet. Som konsekvens av den nya ärendefördelningen mellan departementen ändrades försvarsdepartementets organisation. Samordningsavdelningen upphörde och en ny enhet för civilt totalförsvar tillkom. Inom denna enhet handläggs de civila totalförsvarsfrågor som faller inom försvarsdepartementets verksamhetsområde, men också samordning av totalförsvarsfrågorna på regeringsnivå och beredskapsfrågor för regeringskansliet.

Samtidigt med tillkomsten av Fö/Sam inrättades försvarsrådet och totalförsvarets chefsnämnd.

Försvarsrådet avses utgöra ett forum för ömsesidig orientering mellan regeringen och cheferna för vissa av totalförsvarets civila myndigheter.

Totalförsvarets chefsnämnd har som uppgift att i fred verka för samordning av de civila myndigheternas verksamhet på totalförsvarets område. I nämnden ingår cheferna för ett stort antal myndigheter och affärsverk m. m.

I september 1982 tillkallade försvarsministern en särskild utredare med uppdrag att utreda ledningen och samordningen av totalförsvaret inom regeringskansliet m. m. (Dir. 1982:70).

Utredningsmannens synpunkter på ändringarna i försvarsdepartementets organisation den 1 januari 1983 inhämtades. Hösten 1983 lämnade utredningen sitt slutbetänkande (Ds Fö 1983:9) Totalförsvarets samordning. Försvarsministerns överväganden i propositionen bygger såvitt gäller totalförsvarets ledning och samordning i regeringskansliet på nämnda slutbetänkande. En sammanställning av betänkandet finns i bilaga 2 till propositionen. Remissinstanserna och en sammanfattning av deras yttranden redovisas i en annan bilaga (bilaga 3) till propositionen.

Föredragande statsrådet

Föredragande statsrådet anför bl. a. att samordningen av totalförsvaret inom regeringskansliet skall utgå från att de olika departementen liksom tidigare svarar för sina totalförsvarsuppgifter och att dessa ges erforderlig prioritet bland departementens fredsuppgifter. Försvarsdepartementets samordnande roll bör inriktas mot övergripande frågor. Vidare anser försvarsministern att totalförvarsprincipen, som innebär att den som har ansvar för en uppgift i fred också bör ha detta ansvar i krig, bör gälla beträffande försvarsdepartementets samordningsuppgifter. Försvarsministern avses alltså svara för samordningen av totalförsvarets alla delar även i krigsfara och i krig.

Föredragande statsrådet uppehåller sig också vid regeringens uppgifter i krig. Dessa redovisas i stora drag i propositionen (s. 4—5). Eftersom regeringsarbetet i krig i stor utsträckning kommer att präglas av dessa uppgifter kommer också, anför försvarsministern, statsministern som ledare av regeringens arbete att i hög grad få ägna sig åt att leda de samlade totalförsvansansträngningarna. Mot den bakgrunden anser försvarsministern att en krigsorganiserad statsrådsberedning bör finnas för att biträda statsministern både i krig och i krigsfara.

Av redogörelsen i propositionen framgår att det inte övervägs några väsentliga förändringar beträffande uppgifter för och organisation av försvarsrådet och totalförsvarets chefsnämnd.

Det är dock beträffande försvarsrådet meningen att också kabinettssekreteraren, den statssekreterare i statsrådsberedningen som handhar säkerhetsfrågor och statssekreteraren i försvarsdepartementet skall delta i rådets sammanträden. Statssekreteraren i försvarsdepartementet avses vara sekreterare i försvarsrådet, en uppgift som f. n. fullgörs av chefen för försvarsdepartementets enhet för civilt totalförsvaret.

I propositionen lägger försvarsministern särskild vikt vid den uppgift totalförsvarets chefsnämnd har att samordna beredskapsförberedelserna inom totalförsvaret på den centrala myndighetsnivån. Nämnden bör, anför han, ta på sig en mer aktiv och utåtriktad roll än hittills vad gäller de centrala myndigheterna. Nämnden avses förses med ett kansli bestående av kanslichef och en handläggare. Kansliet kommer att knytas till försvarsdepartementet. Chefen för försvarsdepartementets enhet för civilt totalförsvaret upphör därmed att vara nämndens sekreterare. Kontakten med departementet avses i fortsättningen upprätthållas genom att en representant för departementet adjungeras till nämndens sammanträden.

Motioner

1983/84:2877 av Eric Hägelmark m. fl. (fp) såvitt gäller yrkandena

1. att riksdagen för regeringen uttalar att samordningsfrågorna inom

totalförsvaret bör handläggas vid en enhet inom försvarsdepartementet med tillräcklig överblick, t. ex. budget- och planeringssekretariatet,

2. att riksdagen beslutar avslå förslaget om inrättande av en tjänst som heltidsarbetande kanslichef i totalförsvarets chefsnämnd,

4. att riksdagen för regeringen upprepar uttalanden om det angelägna i en snar förstärkning av civilbefälvarkanslierna i fred och att denna förstärkning åstadkoms genom omfördelning från andra ledningsnivåer.

1983/84:2878 i här avsedd del av Per Petersson-m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om totalförsvarets ledning och samordning i regeringskansliet samt informationsberedskapen m. m.

Utskottet

Samordningen inom totalförsvaret behandlades bl. a. i samband med 1982 års försvarsbeslut (prop. 1981/82:102, FöU 18, rskr 374). Utskottet förklarade sig därvid dela 1978 års försvarskommittés uppfattning att den högsta ledningen av totalförsvaret i fred måste utövas aktivt och långsiktigt. Den måste fortlöpande dels följa utvecklingen och bedöma dess inverkan på totalförsvaret, dels undersöka vilka samordningsbehov som finns eller som kan uppkomma på längre sikt, dels ta initiativ för att tillgodose sådana behov. Dessa krav är, framhöll utskottet, viktiga och gäller också myndigheter med samordningsuppgifter. I regeringskansliet måste, ansåg utskottet, ställas stora krav på den samordningsavdelning som då fanns i försvarsdepartementet.

Utskottet uppehöll sig också vid samordningen inom totalförsvarets högsta ledning i anslutning till de organisationsändringar inom försvarsdepartementet som enligt redogörelsen i det föregående anmäldes i budgetpropositionen 1983. Utskottet förutsatte att riksdagen med hänsyn till samordningsfrågornas stora betydelse utöver vad som gäller arbetets bedrivande i regeringskansliet även i fortsättningen informeras om större förändringar beträffande ansvar och arbetsformer när det gäller sådana frågor.

Mot bakgrund av uttalandena i samband med 1982 års försvarsbeslut har en särskild utredare haft i uppdrag att utreda frågan om ledning och samordning av totalförsvaret inom regeringskansliet. Utredningens slutbetänkande ligger som framgår av redogörelsen i det föregående till grund för övervägandena i denna fråga i proposition 1983/84:166.

Utskottet har ingen erinran mot vad som i propositionen anförs om totalförsvarets ledning inom regeringskansliet m. m. och samordningen av totalförsvaret på regeringsnivå. Den föreslagna organisationen har förutsättningar att motsvara de krav som enligt utskottets mening bör ställas på den högsta ledningen av totalförsvaret

redan i fred (jfr FöU 1981/82:13 s. 18). För att den förordade ordningen skall ge full effekt är det angeläget att departementsledningen känner starkt ansvar för den samordningsuppgift som åvilar försvarsdepartementet. Den i propositionen redovisade ordningen innebär vidare, som framhålls i motion 1983/84:2878, en ansvarsfördelning i enlighet med totalförsvarsprincipen. Därigenom kommer övergången från fred till krig att underlättas eftersom samordningen inom totalförsvaret inte byter huvudman i detta kritiska skede utan kommer att ligga kvar inom försvarsdepartementet.

Av det nyss anförda framgår att utskottet föreslår avslag på motion 1983/84:2877 (fp) i den del motionärerna argumenterar för att man skall ändra gällande ordning genom att frånta enheten för civilt totalförsvaret ansvar för försvarsdepartementets samordningsuppgifter och föra det till planerings- och budgetsekretariatet. Riksdagen bör enligt utskottets mening inte heller göra något uttalande rörande ledningen och samordningen av totalförsvaret inom regeringskansliet med anledning av motion 2878 (m).

Vad försvarsministern anför om försvarsrådet ger inte utskottet anledning till erinringar. Det är enligt utskottets mening värdefullt att försvarsrådet behålls som ett forum för ömsesidig orientering mellan regeringen och cheferna för vissa av totalförsvarets civila myndigheter. Det är lämpligt att som förordas i propositionen vissa tjänstemän, som har nyckelbefattningar i regeringskansliet när det gäller beredskapsfrågor, bereds tillfälle att delta i försvarsrådets sammanträden.

Utskottet finner det också riktigt att liksom i propositionen särskilt markera totalförsvarets chefsnämnds uppgift att samordna beredskapsförberedelserna inom totalförsvaret på den centrala myndighetsnivån. Detta ligger i linje med den vikt utskottet tillmäter en väl fungerande samordning på alla nivåer i organisationen.

De ökade insatser för att främja samordningen av totalförsvaret på myndighetsnivån som enligt propositionen skall prägla den framtida verksamheten vid totalförsvarets chefsnämnd förutsätter stöd att ett starkt sekretariat. Utskottet har därför inte något att erinra mot att regeringen för nämnden inrättar ett kansli med kanslichef och en handläggare. Motion 2877 (fp), vari bl. a. yrkas att tjänst för kanslichef vid totalförsvarets chefsnämnd inte inrättas, bör avslås i denna del.

Utskottet vill i detta sammanhang behandla ett annat yrkande i motion 2877 med anknytning till samordningen av totalförsvaret på myndighetsnivå. Det gäller yrkande 4 om personell förstärkning vid civilbefälhavarnas kanslier.

Riksdagen har i olika sammanhang behandlat frågan om utökning av personalen vid civilbefälhavarkanslierna. Utskottet har därvid bedömt den vara angelägen. En redogörelse för frågans tidigare handläggning finns intagen i utskottets betänkande FöU 1983/84:15 (s. 45). Utskottet

behandlade så sent som i nämnda betänkande ett par motioner som berörde förstärkning av civilbefälhavarkanslierna. Utskottets majoritet föreslog avslag på motionerna, en rekommendation som också följdes av riksdagen (rskr 219). Utskottet räknade därvid med att personalresurserna vid civilbefälhavarkanslierna skulle komma att övervägas inom ramen för en pågående översyn av ledningsstrukturen inom totalförsvarets civila delar eller som resultat av denna. En fortsatt utbyggnad av civilbefälhavarkanslierna skulle enligt vad utskottet hade inhämtat komma att prövas i budgetarbetet inför budgetåret 1985/86. Utskottet finner inte skäl att ändra sin nyligen dokumenterade inställning i frågan och föreslår att även ifrågavarande motionsyrkande avslås.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet
beträffande *ledning och samordning av totalförsvaret inom regeringskansliet*

1. att riksdagen avslår motion 1983/84:2877, yrkande 1, angående handläggningen inom försvarsdepartementet av samordningsfrågor rörande totalförsvaret,
2. att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motion 1983/84:2878 i denna del lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anført,

beträffande *försvarsrådet*

3. att riksdagen lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anført,

beträffande *totalförsvarets chefsnämnd*

4. att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motion 1983/84:2877, yrkande 2, lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anført,

beträffande *förstärkning av civilbefälhavarkanslierna*

5. att riksdagen avslår motion 1983/84:2877, yrkande 4.

2 Informationsberedskapen m. m.

Regeringen har i propositionen (s. 8—15)

dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna att en central förvaltningsmyndighet med de uppgifter som föredragande statsrådet har angett inrättas fr. o. m. den 1 juli 1985,

2. bemyndiga regeringen att vid den centrala myndigheten för psykologiskt försvar inrätta en ordinarie tjänst för överdirektör med beteckningen Cp,

3. godkänna att myndigheterna beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, statens upplysningscentral och totalförsvarets upplysningsnämnd samtidigt upphör,

dels lämnat riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet har anført om psykologiskt försvar och informationsberedskap.

Bakgrund

Regeringen bemyndigade i mars 1981 chefen för försvarsdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att se över informationsberedskapen i krig och krigsfara m. m. I december 1982 fick försvarsministern regeringens bemyndigande att ändra utredningen till en kommitté. Den antog namnet Informationsberedskapsutredningen. Kommittén avlämnade 1983 ett principbetänkande (Ds Fö 1983:6) Informationsberedskap. I en bilaga till betänkandet beskrivs nuvarande organisation m. m. för psykologiskt försvar och informationsberedskap. Bilagan är fogad som bilaga 4 till propositionen.

Av utredningens redogörelse framgår att följande statliga centrala organ har viktiga uppgifter inom det psykologiska försvarets och informationsberedskapens område:

Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar (BN) är central myndighet i fred för den psykologiska försvarsberedskapen och svarar för beredskapsplaneringen och krigsförberedelserna i övrigt. Den bistår massmedier och folkrörelser i deras planläggning av verksamheten under beredskap och i krig samt förbereder det organ, statens upplysningscentral, som i krig eller vid krigsfara under regeringen skall svara för en samordnad samhällsinformation. Här ingår information från alla centrala totalförsvarsmyndigheter. Nämnden utbildar personal som skall ingå i upplysningscentralen eller som har motsvarande uppgifter vid vissa regionala totalförsvarsmyndigheter. Den bedriver också forskning på områden som är av betydelse för det psykologiska försvaret.

Upplysningscentralen (UC) skall påbörja sin verksamhet vid beredskapslarm eller när regeringen så bestämmer. Inom UC finns en nyhetsavdelning, ett öppet presskvarter, en informationsavdelning, en utlandsavdelning, en avdelning för radiobevakning och en administrativ avdelning. Till UC är knutna ett press- och ett informationsråd.

Totalförsvarets upplysningsnämnd (TUN) har i fredstid en samordnande uppgift när det gäller information om totalförsvaret. Nämnden producerar vidare egen information om säkerhetspolitik och totalförsvar.

Som centrala organ med uppgifter som rör psykologiskt försvar och informationsberedskap anger utredningen vidare försvarsrådet, totalförsvarets chefsnämnd, Sveriges Radio AB, försvarsstabens informationsavdelning, Centralförbundet folk och försvar och Tidningarnas telegrambyrå (TT).

Informationsberedskapsutredningen anser att det psykologiska försvarets och informationsberedskapens uppgifter och organisation bör tillgodose önskemål om kontinuitet från fred till krig, enkla arbetsformer och personalsnåla organ samt en klarare fördelning än f. n. av ansvaret för nyhetsförmedlingen och av uppgiften att stärka försvarsvilja och motståndanda.

För att tillgodose detta föreslår utredningen att det inrättas en ny central förvaltningsmyndighet. Den nya myndigheten avses verka både i fred och i krig. Den skall ersätta BN och överta TUN:s arbetsuppgifter. UC avses avvecklas men åtskilliga av dess uppgifter förs över till den nya myndighetens krigsorganisation. Informationsberedskapsutredningens förslag i övrigt och remissyttrandena över detta framgår av bilagorna 5 och 6 till propositionen. I denna grundas övervägandena och förslagen rörande informationsberedskapen m. m. på resultatet av utredningsarbetet.

Föredragande statsrådet

Försvarsministern behandlar inledningsvis (s. 8–10) vissa allmänna principer för informationsberedskap och psykologiskt försvar.

Försvarsministern anger vidare uppgifter och organisation för den styrelse för psykologiskt försvar som han i enlighet med informationsberedskapsutredningens förslag anser bör inrättas den 1 juli 1985 och då ersätta BN, UC och TUN (s. 10–13). Några ytterligare utgifter på statsbudgeten uppkommer inte, uppger försvarsministern.

I propositionen berörs vidare informationsverksamheten och övriga åtgärder inom det psykologiska försvaret på regional och lokal nivå (s. 14).

Försvarsministern behandlar också i ett avsnitt vissa särskilda frågor (s. 14–15) bl. a. Centralförbundet folk och försvars betydelse när det gäller att sprida information om vår säkerhetspolitik och om totalförsvaret.

Motioner

1983/84:2211 av Sten Sture Paterson (m) och Göthe Knutson (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär att ansvaret för kartläggning av och åtgärder mot desinformation skall åläggas den föreslagna styrelsen för psykologiskt försvar,
2. att riksdagen begär att regeringen överlämnar motionen till den kommande parlamentariska försvarsutredningen för beaktande.

1983/84:2877 av Eric Hägelmark m. fl. (fp) såvitt gäller yrkandena

3. att riksdagen för regeringen uttalar att ansträngningar bör göras för att tillgodose de önskemål tidningar och andra nyhetsorgan har i fråga om central information vid beredskap och krig,
5. att riksdagen beslutar att den föreslagna nya myndigheten för psykologiskt försvar ges 14–17 styrelseledamöter.

1983/84:2878 i här avsedd del av Per Petersson m. fl. (m) vari yrkas att

riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om totalförsvarets ledning och samordning i regeringskansliet samt informationsberedskapen m. m.

1983/84:2879 av Olle Svensson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inrättande av en s. k. presspool i nära anslutning till den högsta ledningen.

Utskottet

Utskottet kommer i anslutning till regeringens förslag om informationsberedskap m. m. att behandla motionsyrkanden som gäller denna del av propositionen. Motion 1983/84:2878 (m) behandlas såvitt gäller frågor angående

- mål för det psykologiska försvaret,
- studium av och planering för s. k. skymningslägen,
- den nya myndighetens informationsuppgift i fred,
- parlamentariskt inslag i referensgrupper hos den nya myndigheten,
- åtgärder mot desinformation (behandlas även i motion 1983/84:2211).

Utskottet behandlade i samband med 1982 års försvarsbeslut bl. a. grundläggande principer för det psykologiska försvaret (FöU 1981/82:18 s. 150–151). Därvid förklarade sig utskottet instämma i vad 1978 års försvarskommitté hade anfört rörande det psykologiska försvaret. Kommittén hade bl. a. uttalat följande (Ds Fö 1981:1 s. 209):

Vår försvarsvilja och motståndskraft mot främmande propaganda har avgörande betydelse för omvärldens tilltro till vår vilja och förmåga att fullfölja neutralitetspolitiken även i situationer med hårt yttre tryck. Denna vilja och motståndskraft måste grundläggas redan i fred. Detta åstadkoms dock inte genom någon särskild organisation med en sådan uppgift. Vi litar i stället på vår demokratis inneboende styrka med fri åsiktsbildning, yttrandefrihet och tryckfrihet i förening med fria massmedier. Befolkningens känsla av solidaritet med samhället har avgörande betydelse för försvarsviljan och viljan att satsa resurser för samhällets försvar.

I propositionen anger försvarsministern med utgångspunkt från dessa grundsatser vissa allmänna principer för informationsberedskap och psykologiskt försvar. Han förklarar sig instämma i informationsberedskapsutredningens uppfattning att det psykologiska försvaret har två uppgifter. Dessa beskrivs i propositionen på följande sätt.

Den ena är att bevara och stärka försvarsviljan. Den åvilar i fred samhället manifesterat i dess demokratiska statsskick och institutioner i vid bemärkelse — riksdag, regering, myndigheter, skolor, folkrörelser, den fria pressen och radio/TV.

Den andra huvuduppgiften är att sörja för en allsidig, snabb och korrekt

informationsförmedling. Denna uppgift åvilar press, radio/TV och informationsfunktionerna hos regeringen och myndigheterna.

Dessa uppgifter kan enligt utredningens och försvarsministerns mening inte ses isolerade från varandra utan bör uppfattas så, att man genom en god informationsförmedling bidrar till att upprätthålla försvarsvilja och motståndanda. Uppgiften att bevara och stärka befolkningens försvarsvilja är ytterst av politisk natur. Det övergripande ansvaret på detta område åvilar därför regeringen.

Enligt motion 1983/84:2878 (m) bör utarbetas ett mer preciserat mål för det psykologiska försvaret.

Riksdagen (prop. 1981/82:102, FöU 18, rskr 374) bejakade redan i samband med 1982 års försvarsbeslut de grundsatser för utformningen av det psykologiska försvaret som försvarsministern har som utgångspunkt för sina överväganden i propositionen. De preciseringar han gör innebär bl. a. en från journalisthåll länge önskad åtskillnad av det psykologiska försvarets huvuduppgifter — att dels svara för korrekt nyhetsförmedling, dels stärka försvarsviljan. Även *utskottet* anser det riktigt att klart avgränsa dess båda uppgifter från varandra. Vad försvarsministern anför rörande psykologiskt försvar och informationsberedskap anser utskottet inte heller i övrigt ger anledning till erinringar från riksdagens sida. Riksdagen bör inte nu uttala sig för ytterligare preciseringar av målet för det psykologiska försvaret. Frågan om det psykologiska försvarets uppgifter torde bli föremål för ytterligare överväganden inom ramen för den nya försvarskommitténs arbete. Motion 2878 bör avslås i denna del.

Utskottet har ingen erinran mot att en ny central myndighet, benämnd styrelsen för psykologiskt försvar, inrättas den 1 juli 1985 i enlighet med vad som föreslås i propositionen.

I motion 2878 (m) uttalar motionärerna, i likhet med vad överbefälhavaren har anfört i sitt remissvar över informationsberedskapsutredningens förslag, att man omgående bör studera och planera för s. k. skymningslägen. *Utskottet* ser denna fråga i första hand mot bakgrund av organisationsändringen. Eftersom den nya myndigheten avses ersätta både BN, UC och TUN får den samma ansvar både i fred och i krig. Därigenom minskar informationsproblemen i ett skymningsläge. Detta är ett huvudsyfte med organisationsändringen. Att studera sådana lägen och planera för dem blir en naturlig och viktig uppgift för den nya myndigheten. Ett särskilt uttalande härom av riksdagen är inte påkallat.

Motion 2878 (m) tar också upp den del av den nya myndighetens verksamhetsområde som motsvarar de nuvarande arbetsuppgifterna för TUN. *Utskottet* vill peka på att TUN bl. a. har till uppgift att i fred främja informationen om säkerhetspolitiken och totalförsvaret. Uppgiften är viktig. I samband med 1982 års försvarsbeslut (prop. 1981/82:102 bil. 1 s. 42—44) uttalades att sådan information är en medborgerlig rättighet i en demokrati som vår. Vidare bestämdes att TUN:s informationsuppgift —

som vid den tiden inte uttryckligen gällde säkerhetspolitiken i dess helhet — skulle vidgas till att omfatta hela vår säkerhetspolitik. Enligt vad utskottet har inhämtat innebär regeringens förslag att TUN:s uppgifter ograveerade förs över till den nya myndigheten, som därigenom får en tredje huvuduppgift (prop. s. 12). Syftet med motion 2878 tillgodoses därmed i denna del.

I detta sammanhang vill utskottet understryka folkrörelsernas betydelse för att i vida kretsar, bl. a. genom kurs- och konferensverksamhet, sprida information om säkerhetspolitiken och totalförsvaret. Utskottet utgår likasom kommittén och försvarsministern från att Centralförbundet folk och försvar även i fortsättningen är den samlande organisationen för sådan verksamhet.

Utskottet delar försvarsministerns uppfattning att skolan har en viktig roll när det gäller att sprida kunskaper om vårt lands säkerhetspolitik och totalförsvaret.

I propositionen godtar försvarsministern utredningens förslag om en styrelse för myndigheten om högst nio ledamöter. För att bereda myndigheten kontakt med samhället bör enligt hans mening kunna inrättas en eller flera referensgrupper för olika frågor inom dess verksamhetsområde. Under styrelsen bör verket ledas av en överdirektör som är förordnad på viss tid.

I motion 2877 (fp) vänder man sig mot att styrelsen avses få högst nio ledamöter. Motionären jämför det föreslagna antalet styrelseledamöter med de 14—17 ledamöter som ingår i BN och de högst 18 ledamöter som ingår i TUN. Motionärerna anser i likhet med vissa remissinstanser att den nya myndigheten bör ha ungefär samma antal styrelseledamöter som den nuvarande beredskapsnämnden.

Utskottet har stannat för att liksom försvarsministern förorda att den nya myndigheten i likhet med andra centrala myndigheter leds av en styrelse med ett begränsat antal ledamöter, färre än tio. Därigenom främjas en aktiv medverkan av varje ledamot. Utskottet anser det vara värdefullt med ett parlamentariskt inslag i styrelsen. Som försvarsministern uttalar bör det kunna inrättas referensgrupper för olika frågor inom myndighetens verksamhetsområde. Med anledning av uttalanden i motion 2878 (m) om att referensgrupper bör utses av regeringen och ges parlamentariskt inslag vill utskottet betona att det ankommer på regeringen att besluta i dessa frågor. Utskottet finner det emellertid naturligt att systemet med referensgrupper förankras i myndighetens instruktion. Av det sagda framgår att utskottet avstyrker bifall till motionerna 2877 (fp) och 2878 (m) i berörda delar.

Informationsberedskapsutredningen har föreslagit att UC:s öppna presskvarter benämns centrala presskvarteret. Som komplement till verksamheten där föreslås att svenska tidningar och nyhetsbyråer erbjuds sätta upp en presspool med arbetande journalister utöver den personal

från TT och Sveriges Radio som avses vara lokaliserad till totalförsvarets högsta ledning. Meningarna om detta förslag är delade bland remissinstanserna. Förvarsministern finner det lämpligt att regeringen överlämnar till den nya myndigheten att närmare överväga inrättandet av en presspool.

I motion 2877 (fp) anser motionärerna att riksdagen bör uttala sig för principen att också andra nyhetsorgan än Sveriges Radio och TT skall ges bästa möjliga arbetsbetingelser när det gäller att få information från central nivå. Ansträngningar bör, anför de, göras för att tillgodose de önskemål tidningar och andra nyhetsorgan har i fråga om central information under beredskap och i krig.

I motion 2879 (s) understryker motionären att det är viktigt för den fria nyhetsförmedlingen i krig att erbjuda svenska tidningar och nyhetsbyråer möjligheten att arbeta i nära anslutning till den högsta ledningen genom den föreslagna presspoolen. Enligt motionären bör riksdagen uttala att den nya styrelsen för psykologiskt försvar skall erbjuda företrädare för massmedierna att delta i en sådan presspool.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att det är viktigt med likartade och goda arbetsbetingelser för alla svenska massmedier i anslutning till den centrala ledningen. Utskottet utgår från att denna inställning delas av regeringen. De överväganden kring inrättandet av en presspool för ändamålet som regeringen avser överlåta till den nya styrelsen gäller enligt utskottet har inhämtat närmast praktiska frågor. Man bör därför enligt utskottet räkna med att det fortsatta arbetet kommer att präglas av en strävan att tillgodose de önskemål nyhetsorganen har om central information under beredskap och krig i enlighet med vad som anförts i motion 2877 (fp). Ett sådant syfte ligger också bakom yrkandet i motion 2879 (s). Mot den bakgrunden anser utskottet att riksdagen inte bör göra något uttalande med anledning av de båda motionerna.

Utskottet vill också behandla motion 2211 (m) som väcktes under den allmänna motionstiden och gäller kartläggningar och åtgärder mot s. k. d e s i n f o r m a t i o n , dvs. spridande av osanna uppgifter samt propaganda genom olika kanaler. Denna metod att under fredstid försvaga motståndsviljan i berörda länder har enligt motionärerna blivit allt vanligare. Motionärerna pekar bl. a. på att enligt uppgifter från västliga källor har i Sovjetunionen byggts upp särskilda resurser för sådana metoder. Motionärerna yrkar att styrelsen för psykologiskt försvar skall ges ansvar för kartläggning och åtgärder mot desinformation. Vidare vill motionärerna att motionen skall lämnas över till försvarskommittén för att beaktas i dess arbete.

Även enligt motion 2878 (m) bör resurser sättas in för att studera och analysera åtgärder för desinformation länder emellan samt för att överväga och planlägga för motåtgärder som kan bli nödvändiga från svensk sida. Motionärerna anser att uppgiften bör ankomma på styrelsen för psykologiskt försvar.

Enligt propositionen avses den föreslagna styrelsen för psykologiskt försvar bl. a. överta beredskapsnämndens uppgift att följa utländsk informationsverksamhet som kan påverka svensk opinionsutveckling och inverka på försvarsviljan. Styrelsen skall vidare följa och i nära samverkan med försvarets forskningsanstalt bedriva forskning på det psykologiska försvarets, den psykologiska krigföringens och angränsande områden. *Utskottet* anser att de i motionen påtalade uppgifterna rörande åtgärder mot desinformation som riktas mot vårt land kommer att ligga inom styrelsens verksamhetsområde utan att riksdagen behöver göra något uttalande i frågan.

Redan i statsmakternas gällande beskrivning av målen för vårt totalförsvar (prop. 1981/82:102 bil. 1, FöU 18, rskr 374) är uttalat att en "fast försvarsvilja skall vidmakthållas och varje försök att undergräva vår motståndanda och tilltron till vår förmåga att motstå angreppet skall motverkas genom psykologiskt försvar". Hot i förening med vilseledande information kan känneteckna ett sådant försök. *Utskottet* räknar med att den nya försvarskommittén när den behandlar det psykologiska försvaret lägger vikt vid frågor av det slag som aktualiseras i motion 2211 utan att motionen formellt överlämnas till kommittén. Syftet med motionerna 2211 och 2878 i denna del blir alltså enligt *utskottets* bedömning tillgodosett.

Med hänvisning till det anförda hemställer *utskottet*

1. att riksdagen avslår motion 1983/84:2878 såvitt gäller utarbetande av ett mer preciserat mål för det psykologiska försvaret,
2. att riksdagen godkänner att en central förvaltningsmyndighet med de uppgifter som föredragande statsrådet har angett inrättas den 1 juli 1985,
3. att riksdagen bemyndigar regeringen att vid den centrala myndigheten för psykologiskt försvar inrätta en ordinarie tjänst som överdirektör med beteckningen Cp,
4. att riksdagen godkänner att myndigheterna beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, statens upplysningscentral och totalförsvarets upplysningsnämnd upphör den 1 juli 1985,
5. att riksdagen med bifall till propositionen i denna del avslår motion 1983/84:2877, yrkande 5, om den nya myndighetens styrelse,
6. att riksdagen avslår motion 1983/84:2878 såvitt gäller ett uttalande av riksdagen om referensgrupper m. m.,
7. att riksdagen avslår motion 1983/84:2878 såvitt gäller ett uttalande av riksdagen om s. k. skymningslägen,
8. att riksdagen avslår motion 1983/84:2878 såvitt gäller ett uttalande av riksdagen om den nya myndighetens uppgift att informera om säkerhetspolitiken och totalförsvaret,
9. att riksdagen avslår motionerna 1983/84:2877, yrkande 3, och 1983/84:2879 om en presspool,

10. att riksdagen avslår motion 1983/84:2211 och motion 1983/84:2878 i denna del om kartläggning av och åtgärder mot desinformation,
11. att riksdagen i övrigt lämnar utan erinran vad föredragande statsrådet har anfört om psykologiskt försvar och informationsberedskap.

Stockholm den 10 maj 1984

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: Per Petersson (m), Olle Göransson (s), Roland Brännström (s), Gunnar Björk i Gävle (c), Åke Gustavsson (s), Göthe Knutson (m), Evert Hedberg (s), Karl-Erik Svartberg (s), Olle Aulin (m), Ulla Ekelund (c), Mats Olsson (s), Anita Bråkenhielm (m), Eric Hägelmark (fp), Inge Carlsson (s) och Iréne Vestlund (s).

Reservationer

1 Informationsberedskapen m. m. (punkt 2)

Per Petersson, Göthe Knutson, Olle Aulin och Anita Bråkenhielm (alla m) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 10 börjar "Riksdagen (prop. 1981/82:102, FöU 18, rskr 374)" och slutar "avslås i denna del" bort ha följande lydelse:

Riksdagen (prop. 1981/82:102, FöU 18, rskr 374) bejakade i samband med 1982 års försvarsbeslut de grundsatser för utformningen av det psykologiska försvaret som försvarsministern har som utgångspunkt för sina överväganden i propositionen. De preciseringar han gör innebär bl. a. en från journalishåll länge önskad åtskillnad av det psykologiska försvarets huvuduppgifter — att dels svara för korrekt nyhetsförmedling, dels stärka försvarsviljan. *Utskottet* anser att försvarsministern därutöver endast summariskt berör de mål och uppgifter som styrelsen för psykologiskt försvar bör ha. Utskottet saknar i propositionen en mera preciserad målbeskrivning för det psykologiska försvaret. Målformuleringarna bör kunna förklara vad psykologiskt försvar innebär och därmed undanröja den ofta diffusa bild som allmänheten har av denna betydelsefulla gren av totalförsvaret. Viktigast är emellertid att preciseringar görs i syfte att effektivisera det psykologiska försvarets verksamhet i såväl fred som krig.

Utskottet anser i likhet med motionärerna i motion 1983/84:2878 att en mer preciserad målbeskrivning bör utarbetas så snart som möjligt och att uppgiften bör åläggas styrelsen för psykologiskt försvar.

Vad utskottet har anfört om mer preciserade mål för det psykologiska försvaret bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet har i övrigt inga erinringar mot vad försvarsministern anför om psykologiskt försvar och informationsberedskap.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 10 börjar "I motion" och slutar "inte påkallat" bort ha följande lydelse:

I motion 2878 (m) uttalar motionärerna, i likhet med vad överbefälhavaren har anfört i sitt remissvar över informationsberedskapsutredningens förslag, att man omgående bör studera och planera för s. k. skymningslägen. *Utskottet* utgår från att organisationsändringen som sådan skall innebära att de påtalade problemen i s. k. skymningslägen lättare kan lösas. Det är emellertid angeläget att — som motionärerna framhåller — man omgående och noga studerar s. k. skymningslägen och planerar för dessa. Detta gäller bl. a. övergången till olika slags höjd beredskap. Utskottet anser att riksdagen bör göra ett uttalande att sådana studier och en sådan planering bör komma till stånd och att det bör ankomma på styrelsen för psykologiskt försvar att tillse att studien och planläggningen påbörjas omedelbart när styrelsen börjar sin verksamhet.

Utskottet delar vidare motionärernas uppfattning att överbefälhavaren bör ges möjlighet att studera och föreslå regeringen åtgärder som syftar till att minska en angripares psykiska motståndskraft. Även informationsberedskapsutredningen framhåller behovet av sådana åtgärder. Liksom motionärerna finner utskottet det angeläget att beredskapen höjs inför olika tänkbara situationer och för olika former av en angripares psykologiska krigföring. Vad utskottet nu har anfört om studier av och planering för s. k. skymningslägen bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att den del av utskottets anförande som på s. 13 börjar "Enligt propositionen" och slutar "bedömning tillgodosett" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner liksom motionärerna i motionerna 2211 och 2878 att även Sverige är utsatt för s. k. desinformation, dvs. spridande av osanna uppgifter och vilseledande propaganda genom olika kanaler. I bl. a. Sovjetunionen finns en omfattande organisation för sådan verksamhet. Utskottet anser att det är av stor vikt att Sverige håller hög beredskap även på detta område. För den skull måste resurser sättas in för att studera och analysera den utländska desinformationsverksamheten samt kartlägga densamma. Samtidigt är det angeläget att — även i fredstid — ge den svenska allmänheten information om desinformationen och — när sådan upptäcks — ge upplysning om fallen och meddela korrekta fakta.

Planläggning för motåtgärder mot desinformation i såväl fred som krig är således en viktig uppgift inom vårt lands totalförsvar. Eftersom desinformationsverksamheten från främmande land i fredstid inte blivit särskilt uppmärksammat och heller inte direkt omnämnd i propositionen finner

utskottet anledning att för riksdagen understryka behovet av åtgärder i enlighet med vad som föreslås i motionerna 2211 och 2878.

Enligt propositionen avses den föreslagna styrelsen för psykologiskt försvar bl. a. överta beredskapsnämndens uppgift att följa utländsk informationsverksamhet som kan påverka svensk opinionsutveckling och inverka på försvarsviljan. Styrelsen skall vidare följa och i nära samverkan med försvarets forskningsanstalt bedriva forskning på det psykologiska försvarets, den psykologiska krigföringens och angränsande områden. Utskottet anser det bl. a. mot denna bakgrund vara naturligt att det ankommer på styrelsen för psykologiskt försvar att svara för de åtgärder m. m. mot desinformationsverksamhet som utskottet nyss har förordat.

Utskottet anser vidare att riksdagen bör anmoda regeringen att överlämna motionerna 2211 och 2878 i här berörd del till 1984 års försvarskommitté för beaktande.

Vad utskottet anfört om åtgärder mot desinformation m. m. bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan (s. 13—14) i momenten 1, 7 och 10 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2878 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om ett mer preciserat mål för det psykologiska försvaret,
7. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2878 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om studier av och planering för s. k. skymningslägen,
10. att riksdagen med bifall till motion 1983/84:2211 och motion 1983/84:2878 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om åtgärder mot desinformation, m. m.

2 Informationsberedskapen m. m. (punkt 2)

Per Petersson (m), Göthe Knutson (m), Olle Aulin (m), Anita Bråkenhielm (m) och Eric Hägelmark (fp) anser

dels att den del av utskottets anförande som på s. 11 börjar ”Utskottet har” och slutar ”berörda delar” bort ha följande lydelse:

Utskottet har stannat för att liksom försvarsministern förorda att den nya myndigheten i likhet med andra centrala myndigheter leds av en styrelse med ett begränsat antal ledamöter, färre än tio. Därigenom främjas en aktiv medverkan av varje ledamot. Utskottet anser det vara värdefullt med ett parlamentariskt inslag i styrelsen. Försvarsministern uttalar att det bör kunna inrättas referensgrupper för olika frågor inom styrelsens verksamhetsområde. Utskottet anser det vara nödvändigt att så sker. I likhet med vad som anförs i motion 2878 (m) anser utskottet att referensgrupper

och liknande grupper bör utses av regeringen och ges parlamentariskt inslag. Utskottet finner det naturligt att systemet med referensgrupper förankras i myndighetens instruktion.

Vad utskottet har anfört om referensgrupper m. m. och om parlamentariskt inslag bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan (s. 13) i moment 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2878 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet har anfört om referensgrupper m. m. och parlamentariskt inslag.

